

Rafał Wiśniewski

ORCID 0000-0002-0155-246X

Polityka zagraniczna ChRL w 2024 r. a „strategiczny wielokąt” współpracy i rywalizacji mocarstw

W roku 2024, podobnie jak i w latach poprzednich, stanowisko i działania Chińskiej Republiki Ludowej na arenie międzynarodowej stanowiły przedmiot intensywnego zainteresowania praktycznie wszystkich istotnych aktorów i obserwatorów stosunków międzynarodowych. Nie stanowi to zaskoczenia w świetle długoterminowego trendu wzrostu pozycji międzynarodowej Chin¹ oraz aktywności polityki zagranicznej tego państwa. W opinii autora coraz bardziej uzasadnione jest postrzeganie ChRL jako supermocarstwa, a zatem państwa o wszechstronnie rozwiniętych zasobach potęgi oraz globalnej skali oddziaływania. Różnorodne wskaźniki stosowane w potęgometrii coraz wyraźniej wskazują, iż USA i Chiny zajmują osobną kategorię w globalnym rankingu potęgi. W konsekwencji stanowisko Pekinu ma istotne znaczenie dla niemal wszystkich kluczowych zagadnień globalnych. Niniejszy rozdział stanowi zwięzły i (siłą rzeczy) selektywny przegląd oraz analizę działań, deklaracji i procesów charakteryzujących chińską politykę zagraniczną w 2024 r. Na wstępie można zasygnalizować, iż rok ten nie przyniósł widocznych punktów zwrotnych, przedstawiających relacje zewnętrzne ChRL na nowe tory. Można raczej było zaobserwować kontynuację wcześniej uwidoczniionych procesów. Naturalnie, konsekwencje zjawisk i procesów zachodzących w tak niedawnej przeszłości nie są jeszcze w pełni znane. Nie można zatem wykluczyć, iż w przyszłości, z perspektywy czasu, badacze dojdą do wniosku, iż to właśnie w tym okresie doszło do istotnej zmiany jakościowej w obszarze relacji Chin ze światem zewnętrznym. Na razie jednak w zasięgu aktualnych możliwości

¹ Aktualnie dwa rządy formalnie roszczą sobie prawo do reprezentowania Chin: Chińska Republika Ludowa oraz (bardziej formalnie niż realnie) Republika Chińska, której władze rezydują na Tajwanie. Z uwagi na to, iż Polska (podobnie jak zdecydowana większość państw świata) uznaje Chińską Republikę Ludową za reprezentanta Chin, autor zdecydował, iż w każdym przypadku, kiedy używa określenia Chiny (w odniesieniu do wydarzeń po 1949 r.), ma na myśli ChRL.

badawczych i analitycznych pozostaje wpisanie wydarzeń 2024 r. w szerszy kontekst procesów kształtujących relacje Chin ze światem zewnętrznym.

W oczywisty sposób w roku 2024 polityka zagraniczna ChRL objęła swym zasięgiem bogaty katalog zagadnień i przedsięwzięć odnoszących się do różnych regionów, zagadnień globalnych czy w końcu realizowanych za pomocą zróżnicowanych instrumentów. W ramach poniższych rozważań autor postanowił się skupić na dwóch aspektach, które potencjalnie mają największy wpływ na współczesny, dynamicznie ewoluujący ład międzynarodowy. W pierwszej kolejności analizie poddano założenia programowe polityki zagranicznej ChRL, które można odczytywać z publicznych wystąpień liderów partii-państwa. W minionym roku chińscy liderzy wygłosili kilka oficjalnych wystąpień, które potwierdziły i rozszerzyły w miarę spójną wizję pożądanego przez nich kształtu ładu międzynarodowego. Jeśli się przyjmie, iż ChRL jest obecnie drugim (po USA) supermocarstwem, to poglądy jej przywódców odnośnie do ułożenia stosunków międzynarodowych zasługują na szczególną uwagę. Drugi obszar poddany analizie dotyczy udziału Chin w narastającej rywalizacji geopolitycznej i geoeconomicznej mocarstw. Autor wyszedł tu z założenia, iż narastająca rywalizacja międzymocarstwowa stworzyła sytuację, w której relacje Chin, USA, Rosji, Unii Europejskiej (a także szeregu uczestniczących w nich mniejszych potęg, np. Korei Północnej) można i należy rozpatrywać jako kompleks wzajemnie powiązanych oraz warunkujących się interakcji strategicznych. W analizach tej sytuacji powraca koncepcja „trójkątów strategicznych”². Z tego względu relacje ChRL z USA, Rosją, UE oraz Koreą Północną są w tym rozdziale rozpatrywane wspólnie jako element szerszego globalnego procesu rywalizacji mocarstw, do którego opisu można by użyć metafory „strategicznego wielokąta”. Naturalnie, jedynie relacja amerykańsko-chińska ma charakter jednoznacznie rywalizacyjny. Niemniej polityka Pekinu względem pozostałych „biegunów” obecnego ładu międzynarodowego jest mocno warunkowana tą wielopłaszczyznową rywalizacją mocarstw.

Obraz świata z okien Zhongnanhai – założenia programowe chińskiej polityki zagranicznej

Punktem wyjścia dla analizy chińskiej polityki zagranicznej w 2024 r. powinno być przybliżenie długofalowych założeń programowych stanowiących wyraz myślenia kierownictwa partii-państwa o stanie sytuacji międzynarodowej oraz sposobach realizacji interesów narodowych. Dobry wgląd w te założenia strategiczne (a przynajmniej ich publicznie ogłaszana wersję) może stanowić komunikat z obrad Centralnej Konferencji Pracy Zagranicznej, która odbyła

² L. Dittmer, *China's Asia: Triangular Dynamics since the Cold War*, Rowman and Littlefield, Lanham 2018.

się w ostatnich dniach 2023 r. Uzupełnieniem i rozwinięciem zaprezentowanych tam treści mogą być wybrane przemówienia i uwagi wygłaszane przez liderów ChRL przy okazji różnych wydarzeń o znaczeniu międzynarodowym (np. Forum Rozwoju Chin, Forum Boao, Dialog Shangri-La czy spotkanie w formacie BRICS+).

Oficjalny komunikat Ministerstwa Spraw Zagranicznych ChRL podsumowujący obrady Centralnej Konferencji Pracy Zagranicznej można uznać za najbardziej autorytatywną, publiczną wykładnię podstawowych założeń polityki zagranicznej tego państwa³. Istotą tego typu konferencji jest zebranie kierownictwa partyjno-państwowego w celu omówienia głównych założeń i kierunków polityki ChRL w danym obszarze. Warto zaznaczyć, iż Centralne Konferencje Pracy Zagranicznej są stosunkowo rzadkimi wydarzeniami. Znamienne, iż poprzednicy Xi Jinpinga (Jiang Zemin i Hu Jintao) w trakcie swych kadencji przewodniczyli po jednej konferencji tego typu. Natomiast ostatnie spotkanie z grudnia 2023 r. było już trzecią CKPZ za rządów Xi Jinpinga⁴. Sam fakt częstszego organizowania tego typu wydarzeń przez aktualne kierownictwo partyjno-państwowe jest wart odnotowania i poddania refleksji. Można postawić przynajmniej trzy (wzajemnie się nie wykluczające) hipotezy odnośnie do motywacji takich działań. Po pierwsze, być może Xi Jinping przyznaje sprawom zagranicznym wyższy priorytet niż jego poprzednicy. Po drugie, może to wynikać z chęci spożytkowania korzyści wizerunkowych oraz propagandowych (w pierwszej kolejności na arenie krajowej, ale również międzynarodowej) z rosnącej pozycji i wpływów globalnych państwa. Po trzecie, da się uzasadnić tezę, iż ewolucja otoczenia międzynarodowego Chin istotnie przyspieszyła, stwarzając tym samym potrzebę częstszego przeglądu i aktualizacji strategii polityki zagranicznej.

Naturalnie mamy dostęp jedynie do oficjalnego komunikatu MSZ streszczającego główne punkty podjęte w trakcie obrad, jednak już to pozwala na pewną refleksję odnośnie do zasadniczych trendów w zakresie programu polityki zagranicznej. Konferencja stanowiła swego rodzaju podsumowanie dorobku polityki zagranicznej okresu rządów Xi Jinpinga. W treści komunikatu możemy znaleźć potwierdzenie zarówno centralnej roli samego przywódcy w procesie decyzyjnym, jak i jakościowej zmiany w strategii zagranicznej, do której doszło w ostatniej dekadzie. Jako kluczowe osiągnięcie wymieniono przyjęcie „myśli Xi Jinpinga o dyplomacji”, co można uznać za kolejny przejaw personalizacji władzy i strategii politycznej ChRL. Podsumowanie dorobku polityki zagranicznej od czasu XVIII Zjazdu KPCh (2012 r.) da się

³ *The Central Conference on Work Relating to Foreign Affairs was Held in Beijing Xi Jinping Delivered an Important Address at the Conference*, https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyxw/202405/t20240530_11332606.html, 28 grudnia 2023 r. (dostęp: 15.01.2025).

⁴ N. Thomas, „Xi signals firm strategy but flexible tactics at China’s Central Foreign Affairs Work conference”, *China Brief* 2024, t. 24, nr 8, s. 8.

streścić jako przejście od polityki „utrzymywania niskiego profilu” (stanowiącej część 28-znakowej instrukcji pozostawionej przez Deng Xiaopinga⁵) do podejścia opartego „na dążeniu do osiągnięć”⁶. W trakcie konferencji oceniono, iż Chiny prowadzą aktywną politykę zagraniczną, bogatą w nowe inicjatywy współpracy międzynarodowej (podkreślono tu rolę Inicjatywy Pasa i Szlaku) i odpowiadającą na wyzwania stojące aktualnie przed łaodem międzynarodowym. Jak to ujęto w komunikacie: „[...] stworzono wizerunek pewnego siebie, samowystarczalnego, otwartego i inkluzywnego mocarstwa z globalną wizją”. Zasadniczo podsumowanie osiągnięć poprzedniej dekady jest zbieżne z diagnozą jakościowej zmiany w strategii relacji ze światem zewnętrznym. Pod przywództwem Xi Jinpinga dyplomacja ChRL nie kryje swych ambicji do sprawowania przywództwa międzynarodowego. Wyrazem tego jest np. koncepcja „dyplomacji mocarstwa o chińskiej specyfice” czy (prezentowana w komunikacie z konferencji) kluczowa rola „społeczności o wspólnym przeznaczeniu dla ludzkości”. To ostatnie określenie to po prostu zwięzła nazwa chińskiej wizji ładu międzynarodowego, która została rozwinięta chociażby w trójce powiązanych ze sobą programów: Globalnej Inicjatywie Rozwoju⁷, Globalnej Inicjatywie Bezpieczeństwa⁸ oraz Globalnej Inicjatywie Cywilizacyjnej⁹.

W trakcie Centralnej Konferencji zasadniczo potwierdzono, iż ChRL będzie kontynuowała dotychczasową strategię polityki zagranicznej, dążącą do umocnienia pozycji mocarstwowej oraz promocji własnej wizji ładu międzynarodowego (oraz wypływających z niej platform współpracy). Uznano, iż chińska dyplomacja powinna opierać się na takich zasadach jak: „[...] pewność siebie i samowystarczalność, otwartość i inkluzywność, uczciwość i sprawiedliwość oraz współpraca korzystna dla obu stron”. Podkreślono również, iż wobec obecnych w przestrzeni międzynarodowej wyzwań ChRL uznaje potrzebę realizacji „równego i uporządkowanego świata wielobiegunowego” oraz „powszechnie korzystnej i inkluzywniej globalizacji gospodarczej”. Wszystkie

⁵ Sprowadzała się ona do następujących punktów: „spokojnie obserwować sytuację, zabezpieczyć nasze stanowisko, pewnie radzić sobie ze zmianami, ukrywać własne możliwości i czekać na stosowny moment, umiejętnie utrzymywać niski profil, unikać wychylania się, być proaktywnym” (Yong Deng, *China's Struggle for Status: The Realignment of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge 2008, s. 41).

⁶ M.D. Swaine, „Chinese views of foreign policy in the 19th party congress”, *China Leadership Monitor* 2018, nr 55.

⁷ *Global Development Initiative – Building on 2030 SDGs for Stronger, Greener and Healthier Global Development*, 2021 r., https://www.mfa.gov.cn/eng/topics_665678/GDI/wj/202305/P020230511396286957196.pdf (dostęp: 27.02.2025).

⁸ *The Global Security Initiative Concept Paper*, 2023 r., https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjbxw/202302/t20230221_11028348.html (dostęp: 27.02.2025).

⁹ *Join Hands on the Path Towards Modernization*, State Council Information Office, People's Republic of China, 2023 r., http://english.scio.gov.cn/topnews/2023-03/16/content_85171478.htm (dostęp: 27.02.2025).

te założenia i postulaty są, jak widać, ujęte w typowy oficjalny język chińskiej partii-państwa, co ułatwia przedstawianie ich wyłącznie jako propagandowych sloganów. Jednak po osadzeniu tych sformułowań w szerszym kontekście chińskiej myśli i strategii politycznej można z nich dość jasno odczytać propozycję i wizję obecnego kierownictwa względem relacji ze światem zewnętrznym. Podkreśla się tu zatem, iż Chiny uważają się za globalne mocarstwo (co odpowiada stanowi faktycznemu) i zamierzają wykorzystywać możliwości związane z tą pozycją do kształtowania otoczenia międzynarodowego zgodnie z własnymi preferencjami. Oczekują również poszanowania swych interesów i zamierzają zdecydowanie ich bronić. Jednocześnie jednak w komunikacie z Centralnej Konferencji bardzo mocno wybrzmiewa pozytywna oferta Chin dla społeczności międzynarodowej, oparta na propozycjach obopólnie korzystnej współpracy i budowie sprawiedliwego ładu międzynarodowego. Przywódcy ChRL bardzo wyraźnie chcą pokazać obserwatorom zewnętrznym, iż ich państwo jest gotowe wnieść pozytywny wkład w rozwiązywanie problemów globalnych i wyjść naprzeciw przynajmniej części oczekiwań innych aktorów (np. w kwestii rozwoju, handlu czy budowy infrastruktury).

Warto podkreślić, iż władze ChRL przykładają znaczną wagę do pozytywnego wizerunku swego państwa na arenie międzynarodowej. Chcą prezentować Chiny jako odpowiedzialne mocarstwo, które wspiera stabilny ład międzynarodowy i dostrzega komplementarność interesów własnych i partnerów zagranicznych. Stoi to w wyraźnym kontraście do podejścia strategicznego partnera Chin w kontestacji liberalnego ładu międzynarodowego – tj. Federacji Rosyjskiej. Moskwa na długo przed pełnoskalową inwazją Ukrainy w 2022 r. wyraźnie odnajdywała się w roli „globalnego szubrawca” i destabilizatora ładu międzynarodowego. Trzeba zauważyć, iż w myśl ustaleń Centralnej Konferencji częścią odpowiedzi Chin na globalne wyzwania ma być „utrzymanie międzynarodowej przewagi moralnej” oraz „jednoczenie i zbieranie przytłaczającej większości”. Potwierdza to dodatkowo, iż ChRL wykazuje ambicje odgrywania roli lidera Globalnego Południa¹⁰. Wydaje się też, iż chińscy przywódcy są świadomi przeciwności asertywnego stylu tzw. wilczej dyplomacji w zjednywaniu opinii zagranicznej. Mogą o tym świadczyć instrukcje Xi Jinpinga wobec chińskich przedstawicieli dyplomatycznych zalecające skuteczne prezentowanie pozytywnego obrazu Chin i implikujące łagodniejszy przekaz wobec zagranicznych odbiorców, które zostały przekazane dyplomatom w trakcie (następującej krótko po Centralnej Konferencji) Konferencji Roboczej Zagranicznych Wysłanników do Obcych Państw¹¹.

Warto również poświęcić więcej uwagi postulatowi wielobiegunowości oraz globalizacji gospodarczej jako swoistym stanom pożądanym czy celom

¹⁰ N. Thomas, op. cit., s. 9–10.

¹¹ Ibidem, s. 10–11.

chińskiej polityki zagranicznej. Oba wątki przejawiają się w retoryce i praktyce chińskiej dyplomacji przez większość okresu pozimnowojennego. Chiny konsekwentnie krytykują amerykański hegemonizm i postulują oparcie ładu międzynarodowego na bardziej zrównoważonych oddziaływaniach kilku mocarstw (naturalnie ze swoim udziałem). Nie zaskakuje również poparcie dla liberalnego międzynarodowego reżimu handlu i inwestycji, gdyż walnie przyczynił się on do spektakularnego rozwoju chińskiej gospodarki w okresie reform i otwarcia¹². Współcześnie takie sformułowanie oddaje złożoną relację Chin względem pozimnowojennego liberalnego ładu międzynarodowego. W amerykańskiej narracji rządowej Chiny są bowiem mocarstwem rewizjonistycznym dążącym *de facto* do obalenia obecnego ładu międzynarodowego. Patrząc na deklarację (ale i praktykę) polityki ChRL, można by raczej stwierdzić, iż jest to „rewizjonizm selektywny”. Odrzuca on polityczne aspekty tego ładu – z dominującą pozycją USA oraz promocją demokracji i praw człowieka – ale akceptuje wymiar gospodarczy – swobodnego przepływu handlu i inwestycji. Ciekawym aspektem tej sytuacji jest sytuowanie się ChRL w roli obrońcy globalizacji gospodarczej wobec znacznie bardziej ambiwalentnego i protekcyjnego nastawienia jej dotychczasowego czempiona – USA (zarówno za prezydentury Donalda Trumpa, jak i Josepha Bidena).

Dodatkowym, ciekawym wątkiem, który pojawia się w oficjalnej relacji z Centralnej Konferencji Pracy Zagranicznej, było podniesienie kwestii konieczności lepszej koordynacji działań różnych organów i instytucji państwa (także tych niezwiązanych bezpośrednio ze sferą polityki zagranicznej) na rzecz osiągania celów w relacjach zewnętrznych. Mowa tu zatem o kontynuacji procesu centralizacji i poprawy koordynacji prowadzenia polityki zagranicznej, którego istotnymi przejawami były np. powołanie Centralnej Komisji ds. Zagranicznych (2018 r.)¹³ czy przyjęcie ustawy o stosunkach zagranicznych (2023 r.)¹⁴. Zasadniczo wątek konieczności zapewnienia lepszej koordynacji działań różnych instytucji państwa w celu uzyskania synergii jest obecny w debacie o polityce zagranicznej większości państw świata. Warto jednak odnieść to do złożoności chińskiej partii-państwa. Jednocześnie trzeba zauważyć, iż w debacie publicznej, zwłaszcza na Zachodzie, uznaje się, że wszystkie chińskie podmioty zaangażowane w kontakty międzynarodowe (państwowe, quasi-państwowe czy prywatne) stanowią część jednolitej i spójnej polityki

¹² A.L. Friedberg, „Globalisation and Chinese grand strategy”, *Survival* 2018, t. 60, nr 1; M. Sulek, „Transformacja globalnego układu sił po zimnej wojnie”, *Rocznik Strategiczny* 2016/17, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2017.

¹³ Guoguang Wu, „The emergence of the Central Office of Foreign Affairs: From leadership politics to ‘great diplomacy’”, *China Leadership Monitor* 2021, nr 69, <https://www.prleader.org/post/emergence-of-the-central-office-of-foreign-affairs-from-leadership-politics-to-greater-diplomacy> (dostęp: 27.02.2025).

¹⁴ „The law on foreign relations of the People’s Republic of China”, w: *National People’s Congress People’s Republic of China* 2023.

oraz struktury partii-państwa. Tymczasem nawet w mocno scentralizowanym i głęboko autokratycznym systemie ChRL pozostaje problem pewnej samodzielności różnych aktorów i instytucji, na tyle poważny, aby przykuć uwagę kierownictwa partyjno-państwowego.

Uzupełnieniem i rozwinięciem założeń programowych opublikowanych przy okazji Centralnej Konferencji Pracy Zagranicznej były wystąpienia wysokich przedstawicieli władz chińskich przy okazji różnych wydarzeń międzynarodowych. Można tu zwrócić uwagę np. na: uwagi Xi Jinpinga wygłoszone przy okazji spotkania z delegacją amerykańskich społeczności biznesowych, strategicznych i akademickich krótko po zakończeniu Forum Rozwoju Chin (27 marca 2024 r.)¹⁵, wystąpienie Zhao Leji (przewodniczącego Komitetu Stałego Ogólnochińskiego Zgromadzenia Deputowanych Ludowych oraz nr. 3 w partii) na forum Boao (28 marca 2024 r.)¹⁶, przemówienie ministra obrony narodowej adm. Dong Juna w ramach organizowanego przez Międzynarodowy Instytut Studiów Strategicznych Dialogu Bezpieczeństwa Shangri-La w Singapurze (2 czerwca 2024 r.)¹⁷ oraz wystąpienie ministra spraw zagranicznych Wang Yi na spotkaniu ministrów spraw zagranicznych BRICS i państw rozwijających się (BRICS+) w Niżnym Nowogrodzie (1 czerwca 2024 r.)¹⁸. Szczegółowe przytaczanie też każdego z tych wystąpień wykracza poza ramy opracowania, można jednak zwrócić uwagę na kilka wątków, które przewijały się w większości lub wszystkich:

1) Otwartość Chin na obopólnie korzystną współpracę z jak najszerszym gronem partnerów międzynarodowych. W naturalny sposób przedstawiciele ChRL chcieli wykorzystać okazję do publicznych wystąpień w celu zaprezentowania pozytywnego wizerunku swego państwa. Niemniej jednak treść tych wystąpień była spójna z wyłożonymi przy okazji Centralnej Konferencji założeniami pozytywnej oferty ChRL dla świata. Szczególnie Wang Yi podkreślał propozycje Chin dla państw Globalnego Południa, odpowiadające ich potrzebom i oczekiwaniom. Admirał Dong Jun prezentował gotowość Pekinu do budowy stabilnego ładu bezpieczeństwa w regionie

¹⁵ *President Xi Jinping Meets Representatives of U.S. Business, Strategic and Academic Communities*, https://www.mfa.gov.cn/mfa_eng/xw/zyxw/202405/t20240530_11332879.html, 27 marca 2024 r. (dostęp: 15.01.2025).

¹⁶ *Working together to meet challenges and create a better future for Asia and the world keynote speech by H.E. Zhao Leji chairman of the Standing Committee of the National People's Congress of the People's Republic of China at the Opening Plenary of the Boao Forum for Asia Annual Conference 2024*, https://www.mfa.gov.cn/eng/xw/zyjh/202405/t20240530_11332869.html, 28 sierpnia 2024 r. (dostęp: 15.01.2025).

¹⁷ *Dong Jun, China's approach to global security*, <https://www.iiss.org/globalassets/media-library---content-migration/files/shangri-la-dialogue/2024/transcripts/final/p5/admiral-dong-jun-minister-of-national-defense-china--as-delivered.pdf>, 2 czerwca 2024 r. (dostęp: 15.01.2025).

¹⁸ *Remarks by H.E. Wang Yi At the BRICS Dialogue with Developing Countries*, https://www.mfa.gov.cn/eng/xw/zyjh/202406/t20240614_11436418.html, 11 czerwca 2024 r. (dostęp: 15.01.2025).

Azji i Pacyfiku. W kontekście napięć polityczno-gospodarczych między USA a Chinami znamienne były skierowane do przedstawicieli amerykańskiego biznesu zapewnienia Xi Jinpinga o otwartości Chin na kontynuację współpracy gospodarczej z USA i ułatwieniu firmom zagranicznym (w tym amerykańskim) obecności na rynku chińskim. Zasadniczo można to wpisać w dążenie chińskiej dyplomacji do złagodzenia napięć i stworzenia warunków dla kontynuacji korzystnej współpracy gospodarczej.

- 2) **Oparcie współpracy na chińskich założeniach i zasadach.** W nawiązaniu do poprzedniego punktu można zwrócić uwagę, iż w chińskiej oficjalnej narracji obopólnie korzystna współpraca może przynieść spodziewane rezultaty, jeżeli zostanie oparta na proponowanych przez Chiny założeniach. Wymieniono tutaj pięć zasad pokojowego współistnienia, Globalne Inicjatywy itd. Bardzo wyraźny był również wątek dążenia do budowy ładu regionalnego w gronie państw Azji i Pacyfiku, z wyłączeniem potęg zewnętrznych (domyślnie USA). Zhao Leji w ramach Forum Boao postulował pogłębienie porozumienia o wolnym handlu Chiny-ASEAN do poziomu wspólnego rynku. Admirał Dong Jun również kreślił wizję harmonijnego ułożenia ładu bezpieczeństwa Azji i Pacyfiku w gronie państw regionu. Zdaniem niektórych obserwatorów stoi to w kontraście (lub wręcz konflikcie) z komunikatem wysłanym przez Xi Jinpinga pod adresem amerykańskich środowisk biznesowych¹⁹. Z perspektywy założeń programowych chińskiej polityki zagranicznej podejścia te jednak nie muszą się wykluczać. Można przyjąć, iż ChRL chce utrzymać pozytywne relacje gospodarcze z USA, jednocześnie budując wspólnotę regionalną Azji i Pacyfiku (lub przynajmniej Azji Wschodniej) wykluczającą to państwo. Natomiast wzajemny szacunek, który często przewija się w wystąpieniach chińskich liderów jako warunek konieczny dla współpracy, może również oznaczać poszanowanie stref wpływów mocarstw. W tym rozumieniu wątki podjęte w różnych wystąpieniach mogą układać się w przekaz: „jesteśmy otwarci na pozytywne relacje i współpracę z USA, jeżeli Waszyngton uszanuje chińskie interesy i wpływy w regionie”. W łączności z tą kwestią należy rozpatrywać postulat budowy bezpieczeństwa międzynarodowego na „poszanowaniu uzasadnionych interesów bezpieczeństwa” wszystkich państw. Choć w swej ogólnej wymowie nie jest on nadmiernie kontrowersyjny, to jednak pojawia się logiczne pytanie: według jakiego kryterium oceniać, które narodowe interesy bezpieczeństwa są uzasadnione, a które nie? Zwrot o uzasadnionych interesach bezpieczeństwa jest wykorzystywany przez chińską i rosyjską dyplomację np. do krytyki działań USA i ich sojuszników, w mniemaniu Rosji i Chin godzących w ich interesy bezpieczeństwa.

¹⁹ N. Thomas, op. cit.

- 3) **Krytyka hegemonicznej polityki USA.** Szczególnie w wystąpieniu adm. Dong Juna pojawiały się dość jednoznacznie krytyczne oceny względem polityki USA (nawet jeśli nie zawsze państwo to było wymieniane wprost z nazwy). Określa się je mianem polityki hegemonicznej i myślenia zimnowojennego. Wyraźnie negatywnie oceniane jest budowanie bezpieczeństwa międzynarodowego oparte na ekskluzywnych sojuszach. ChRL uważa takie inicjatywy jak AUKUS czy rosnącą współpracę sojuszników USA w regionie Azji i Pacyfiku za destabilizujące. Wezwania do oparcia międzynarodowego ładu bezpieczeństwa na formule otwartej i równej współpracy wskazują na skłonność do podejmowania problemów bezpieczeństwa za pośrednictwem szerokich instytucji o charakterze raczej konsultacyjnym (takich jak np. różne formaty sponsorowane przez ASEAN) lub za pomocą bilateralnych konsultacji zainteresowanych państw. Naturalnie przedmiotem stałej krytyki władz ChRL są różnego typu sankcje i restrykcje handlowe wprowadzane przez USA w celu np. ograniczenia transferu zaawansowanych technologii do Chin. W chińskiej narracji to działania USA mają charakter destabilizujący ład międzynarodowy, ponieważ są obliczone na utrzymanie hegemonii za pomocą przymusu.
- 4) **Dążenie do wielobiegunowości i demokratyzacji stosunków międzynarodowych.** Jest to stały motyw wizji ładu międzynarodowego prezentowanej przez władze ChRL. W jej myśl globalny porządek instytucjonalny powinien opierać się na systemie ONZ. Można zwrócić uwagę, że z tej perspektywy, poza powszechnością i nadal dość szeroką legitymacją, ma on taką zaletę, iż podkreśla suwerenną równość państw, a ChRL ma w nim silną pozycję. Postulat demokratyzacji stosunków międzynarodowych oznacza tu w praktyce ograniczenie dominacji USA (i szerzej Zachodu) oraz ich wartości, co prowadziłoby do większej autonomii i swobody działania innych „biegunów” (np. ChRL). Podkreślano również chińską ofertę budowy otwartych instytucji współpracy, takich jak np. Inicjatywa Pasa i Szlaku. Niewątpliwie pozytywna oferta dyplomacji chińskiej jest mocno adresowana do państw Globalnego Południa. Pekin (w dużej mierze słusznie) identyfikuje tę grupę jako „globalną większość”, której poparcie ma istotne znaczenie dla wielu zagadnień globalnych, w tym rywalizacji z USA. Język antyhegemoniczny oraz postulaty demokratyzacji ładu międzynarodowego w celu ochrony pluralizmu ideowego i ustrojowego odpowiadają zarówno preferencjom władz chińskich, jak i oczekiwaniom i obawom wielu państw Globalnego Południa.

Strategiczne wielokąty – pozycja Chin w ramach geopolitycznej i geoeconomicznej rywalizacji mocarstw

Na przestrzeni ostatniej dekady stopniowo, ale coraz bardziej wyraźnie ewolucja ładu międzynarodowego została zdominowana przez trend narastającej rywalizacji mocarstw. Bez wątpienia Chińska Republika Ludowa i jej polityka lokuje się w samym centrum tego procesu. Odzwierciedlają to coraz częstsze (i w opinii autora coraz bardziej uzasadnione) opinie o kształtującej się dwubiegowości globalnego ładu, z centralną rolą USA i Chin. W konsekwencji rok 2024 był kolejnym, w którym problem strategicznej rywalizacji z USA zajmował centralne miejsce w polityce zagranicznej Pekinu. Niemniej jednak wspomniany proces nasilonej rywalizacji mocarstw nie dotyczy wyłącznie tych dwóch najsilniejszych aktorów. Nie sposób pominąć tu ani roli Rosji i jej konfliktu z Zachodem, ani stanowiska Unii Europejskiej i jej państw członkowskich, usiłujących się odnaleźć w nowej rzeczywistości międzynarodowej. Nie należy również zapominać o roli innych aktorów uwikłanych (lub świadomie angażujących się dla własnych korzyści) w konflikty mocarstw. Można tu choćby wymienić Koreę Północną i Iran. Wart podkreślenia jest również zakres przedmiotowy rzeczony rywalizacji. Dość naturalne jest, iż mocarstwa ścierają się nie tylko na płaszczyźnie militarnej (co długo dominowało w refleksji geopolitycznej), niemniej jednak ostatnia dekada pokazała szczególne i czasami nieoczywiste znaczenie płaszczyzny gospodarczej. Szerokie stosowanie sankcji, ceł czy kontroli eksportu, jak również wysokie znaczenie złożonych, transgranicznych łańcuchów dostaw (szczególnie w dziedzinie zaawansowanych technologii) doprowadziło do wzrostu zainteresowania problematyką określaną czasem mianem geoeconomii²⁰.

²⁰ Autor w pełni zdaje sobie sprawę, iż pojęcie to jest przedmiotem uzasadnionych sporów definicyjnych i przedmiotowych. Często jest również dość swobodnie i nieprecyzyjnie używane do opisu spłotu uwarunkowań politycznych, gospodarczych i bezpieczeństwa w relacjach międzynarodowych. Niemniej z uwagi na szerokie stosowanie autor zdecydował się na posługiwanie się nim w tym rozdziale. Robert D. Blackwill i Jennifer M. Harris definiują geoekonomię jako: „użycie instrumentów gospodarczych w celu promocji i obrony interesów narodowych oraz w celu wytworzenia korzystnych efektów geopolitycznych, jak również efekty działań gospodarczych innych państw dla celów geopolitycznych [danego] kraju” (R.D. Blackwill, J.M. Harris, *War by Other Means. Geoeconomics and Statecraft*, Harvard University Press, Cambridge, MA – London 2016, s. 20). Innym popularnym pojęciem na określenie tego trendu jest tzw. *economic statecraft*. William Norris definiuje je jako: „celową manipulację interakcji gospodarczych przez państwo w celu wyzyskania, wzmocnienia lub zredukowania powiązanych z nimi strategicznych efektów zewnętrznych” (W.J. Norris, *Chinese Economic Statecraft. Commercial Actors, Grand Strategy, and State Control*, Cornell University Press, Ithaca–London 2016, s. 13–14). Przykładowe głosy w dyskusji nad tym zagadnieniem można znaleźć np. w: V.K. Aggarwal, A.W. Reddie, „Economic statecraft in the 21st century: Implications for the future of the global trade regime”, *World Trade Review* 2021, t. 20, nr 2, DOI: 10.1017/S147474562000049X; H.G. Cohen, „Nations and markets”, *Journal of International Economic Law* 2020, t. 23, nr 4, DOI: 10.1093/jiel/jgaa032; D.J. Kim, „Making geoeconomics an IR research program”, *International Studies Perspectives* 2021, t. 22, nr 3, DOI: 10.1093/isp/ekaa018.

Z punktu widzenia tego rozdziału istotne jest, iż ChRL musi prowadzić swoją politykę zagraniczną w złożonym i głęboko powiązonym układzie rywalizacji oraz współpracy, obejmującym wielu aktorów, jak również wiele obszarów przedmiotowych. W połowie lat 20. XXI w. wyraźnie można już zaobserwować, iż polityki zagranicznej i bezpieczeństwa takich aktorów jak Chiny, Rosja, UE i USA nie można rozpatrywać oddzielnie, gdyż tworzą one swoisty globalny kompleks bezpieczeństwa. Sytuacja ta doprowadziła do powrotu popularności analitycznej i badawczej koncepcji „trójkątów strategicznych”²¹. Najczęściej jest ona stosowana do opisywania relacji USA–ChRL–Federacja Rosyjska. Jak jednak zauważył np. Sebastian Biba, zasadne jest posługiwanie się koncepcją „podwójnych trójkątów” (dodatkowo jeden aktor może być również uczestnikiem więcej niż jednego takiego układu), co pozwala na uwzględnienie powiązanych relacji większej liczby aktorów²². W opinii autora rozpatrywanie polityki zagranicznej ChRL w zakresie relacji międzymocarstwowych właśnie z perspektywy współzależnego wielokąta jest zasadne. Zatem ta część tekstu zostanie poświęcona krótkiej analizie relacji z USA, UE i Rosją oraz ich wzajemnych powiązań.

Relacje ze Stanami Zjednoczonymi pozostają niezmiennie punktem ciężkości chińskiej polityki zagranicznej. Wynika to zarówno z ogromnego wpływu Waszyngtonu na szereg kwestii kluczowych z punktu widzenia chińskiego kierownictwa partyjno-państwowego (np. relacje handlowe, dostęp do krytycznych technologii, problem Tajwanu itd.), jak i rosnących ambicji ChRL w kierunku sprawowania przywództwa międzynarodowego (kosztem pozycji USA), ale przede wszystkim z wzajemnej percepcji obu państw jako największego zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego. Rok 2024 nie przyniósł przełomu w relacjach obu supermocarstw, ale raczej pogłębienie dotychczasowych tendencji. Kontynuację znalazł swoisty „duch San Francisco”, czyli mniej konfrontacyjny styl dyplomacji dwustronnej, którego symbolem było spotkanie prezydentów Josepha Bidena i Xi Jinpinga przy okazji szczytu APEC odbywającego się w 2023 r. właśnie w tym mieście. Pozwoliło ono na ustabilizowanie relacji po okresie istotnych turbulencji (sięgających jeszcze kryzysu wokół wizyty Nancy Pelosi na Tajwanie w sierpniu 2022 r.), przywrócenie dialogu w istotnych sprawach i zakotwiczenie tak pożądanego przez administrację Bidena „barierek ochronnych” (ang. *guardrails*) w relacjach z Chinami. Pewnym przejawem ostrożnej „odwilży” było np. przedłużenie amerykańsko-chińskiego porozumienia o współpracy naukowej i technologicznej²³.

²¹ L. Dittmer, op. cit.

²² S. Biba, „Germany’s triangular relations with the United States and China in the era of the Zeitenwende”, *German Politics* 2024, t. 33, nr 3, DOI: 10.1080/09644008.2023.2275050, <https://doi.org/10.1080/09644008.2023.2275050>.

²³ „US, China sign 5-year amended agreement on science and technology cooperation”, <https://www.voanews.com/a/us-china-sign-5-year-amended-agreement-on-science-and-technology-cooperation-/7900132.html> (dostęp: 11.02.2025).

Należy jednak zaznaczyć, iż trudno mówić o bardziej znaczącym „odprężeniu” w relacjach amerykańsko-chińskich. Można się o tym przekonać, przyglądając się bliżej dwóm procesom: kampanii wyborczej w USA oraz rozwojowi reżimu kontroli eksportu obu stron. W Chinach, jak i praktycznie na całym świecie, kampania przed wyborami prezydenckimi w USA była śledzona z dużym zainteresowaniem. Można zauważyć, iż kwestia relacji z ChRL nie należała do centralnych zagadnień kampanii. Wynikało to jednak w znacznej mierze z panującego wśród elit obu głównych partii szerokiego konsensusu co do konieczności kontynuacji polityki strategicznej rywalizacji z Pekinem. Pewną ilustracją tego trendu na poziomie opinii publicznej mogą być wyniki sondażu Pew Research Center opublikowanego w maju 2024 r., w którym 81% respondentów zadeklarowało negatywne nastawienie do Chin²⁴. W kontekście wzajemnych percepcji można też wspomnieć o raporcie Komisji Izby Reprezentantów ds. Strategicznej Rywalizacji między Stanami Zjednoczonymi a Komunistyczną Partią Chin oskarżającym władze ChRL o *de facto* obojętność wobec kwestii eksportu/przemytu do USA składników do produkcji fentanylu²⁵. Kwestia ta stała się w ostatnich latach istotnym elementem rozmów amerykańsko-chińskich. Z uwagi na skalę „epidemii opioidów” w USA oraz jej tragiczne skutki powiązanie tego problemu z działaniami Chin z pewnością nie służy obniżeniu napięcia ani poprawie wizerunku Chin wśród obywateli amerykańskich. Coraz częściej można się spotkać z opiniami o narastaniu w USA silnych antychińskich emocji. Pojawiają się odniesienia do *red scare* z czasów zimnej wojny²⁶ albo obawy o autocenzurę opinii ekspertów od tematyki chińskiej²⁷. Wszystkie te tendencje umacniają trend strukturalnego pogorszenia relacji amerykańsko-chińskich i pozwalają lepiej zrozumieć, dlaczego w trakcie kampanii prezydenckiej 2024 r. kandydaci raczej rywalizowali o miano najskuteczniejszego „jastrzębia” w stosunku do Chin.

Część chińskich ekspertów skłaniała się w swych analizach raczej do opinii, iż bez względu na to, czy z kampanii zwycięsko wyjdzie Donald Trump czy Kamala Harris, to strukturalne podstawy relacji amerykańsko-chińskich pozostaną niezmiennie rywalizacyjne²⁸. Ocena ta wydaje się zasadniczo słuszna,

²⁴ C. Huang, L. Silver, L. Clancy, „Americans remain critical of China”, Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/global/2024/05/01/americans-remain-critical-of-china/>, 2024 r. (dostęp: 11.02.2025).

²⁵ *The CCP's Role in the Fentanyl Crisis*, 2024 r., <https://selectcommitteeontheccp.house.gov/media/investigations/investigation-findings-ccps-role-fentanyl-crisis> (dostęp: 27.02.2025).

²⁶ Qian He, „The new red scare: When fear becomes a political weapon”, *The Diplomat*, 1 lutego 2025 r., <https://magazine.thediplomat.com/2025-02/the-new-red-scare-when-fear-becomes-a-political-weapon> (dostęp: 27.02.2025).

²⁷ M.B. Cerny, R. Truex, „Under pressure: Attitudes towards China among American foreign policy professionals”, *US-China Perception Monitor*, 13 grudnia 2024 r., <https://www.rorytruex.com/underpressure> (dostęp: 27.02.2025).

²⁸ A. Davey, „Chinese scholars highlight prolonged US-China competition”, Mercator Institute for China Studies, 4 listopada 2024 r., <https://merics.org/en/comment/chinese-scholars-highlight->

a pierwsze decyzje nowej administracji prezydenta Trumpa mogą ją potwierdzać. Sam skład personalny nowej administracji sugeruje raczej utrzymanie lub nawet zaostrezenie kursu wobec ChRL, dość wspomnieć o wielokrotnie wyrażanych publicznie poglądach np. sekretarza stanu Marco Rubio, doradcy ds. bezpieczeństwa narodowego Michaela Waltza czy jego zastępcy Alexa Wonga²⁹. Wszyscy oni dość jednoznacznie lokują się po stronie „jastrzębi” w odniesieniu do Chin.

Oprócz kampanii wyborczej kolejnym istotnym procesem w relacjach amerykańsko-chińskich było dalsze zaostrezenie restrykcji w zakresie wymiany gospodarczej i technologicznej. W 2024 r. oraz w pierwszych dniach 2025 r. władze USA wprowadziły szereg nowych regulacji ograniczających eksport zaawansowanych technicznie produktów do ChRL, jak również tworzących nowe ramy regulacyjne w obrębie importu do USA oraz amerykańskich inwestycji zagranicznych. Warto tu wspomnieć o kilku konkretnych posunięciach. W maju 2024 r. administracja Bidena ogłosiła nowe cła na szereg towarów chińskich, w tym samochody elektryczne³⁰. Należy zwrócić uwagę na tę kategorię produktów w kontekście podobnych działań podjętych przez UE (o czym dalej) jako przejaw niepokoju, jaki na Zachodzie budzi silna pozycja firm chińskich w kolejnej branży zaawansowanych technologii. Dodatkowo we wrześniu 2024 r. władze USA ogłosiły projekt nowych regulacji w zasadzie wykluczających obecność na rynku amerykańskim rozwiązań w zakresie „usieczonych samochodów” i powiązanych technologii pochodzących z Chin (ostatecznie weszły one w życie w styczniu 2025 r.)³¹. Uzasadniano to obawami o szerokie możliwości gromadzenia danych (w tym wrażliwych) o amerykańskich użytkownikach i ich transfer do ChRL, tj. w zasięg oddziaływania chińskich służb specjalnych. Jest to w zasadzie powtórzenie zarzutów, które pojawiały się w kontekście Huawei. Warto zaznaczyć, iż ten swoisty „technologiczny dylemat bezpieczeństwa” działa po obu stronach. Pojawiły się bowiem informacje, iż władze chińskie zabroniły obecności pojazdów Tesli na terenie obiektów rządowych i innych

prolonged-us-china-competition (dostęp: 11.02.2025); Wang Jisi, Hu Ran, Zhao Jianwei, „Does China prefer Harris or Trump?”, *Foreign Affairs*, 1 sierpnia 2024 r., <https://www.foreignaffairs.com/united-states/does-china-prefer-harris-or-trump> (dostęp: 27.02.2025).

²⁹ A. Wong, „Competition with China: Debating the endgame”, Hudson Institute, 16 października 2023 r., <https://www.hudson.org/competition-china-debating-endgame-alex-wong> (dostęp: 11.02.2025).

³⁰ „A misguided move on Chinese tariffs”, *Financial Times*, 17 maja 2024 r., <https://www.ft.com/content/56685c0b-1bdd-43a5-b039-7bb2cb7c7f87> (dostęp: 27.02.2025).

³¹ K. Hamlin, „US ban on Chinese auto tech signals decisive split in global market”, Reuters, 15 stycznia 2025 r., <https://www.reuters.com/breakingviews/us-engineers-decisive-split-global-auto-market-2025-01-15/> (dostęp: 11.02.2025); D. Shepardson, „Exclusive: US to propose ban on Chinese software, hardware in connected vehicles”, Reuters, 21 września 2024 r., <https://www.reuters.com/business/autos-transportation/us-propose-barring-chinese-software-hardware-connected-vehicles-sources-say-2024-09-21/> (dostęp: 11.02.2025).

wrażliwych, właśnie z obawy o możliwość zbierania przez nie danych i ich transferu do USA³².

Propozycje regulacji o potencjalnie najdalej idących konsekwencjach pojawiły się natomiast w ostatnich tygodniach urzędowania administracji Bidena. Mowa tu o planie Ram Regulacyjnych w zakresie dyfuzji technologii sztucznej inteligencji³³ oraz kontroli inwestycji zagranicznych wychodzących z USA do Chin³⁴. Omówienie istoty proponowanych regulacji przekracza ramy tego rozdziału. Dość powiedzieć, iż władze USA planują fundamentalną zmianę w zakresie kontroli eksportu produktów i technologii koniecznych do rozwoju SI oraz ograniczenia możliwości inwestowania przez podmioty amerykańskie w przedsięwzięcia związane z krytycznymi obszarami technologicznymi w ChRL. Oznacza to kolejny krok na rzecz rozplątania/rozłączenia (ang. *decoupling*) tych dwóch gospodarek. Co istotne, władze USA wprost deklarują, iż celem nowych regulacji jest utrzymanie amerykańskiej dominacji technologicznej oraz wyhamowanie rozwoju potencjału technologicznego Chin (w tym w dziedzinach podwójnego zastosowania, w kontekście Fuzji Cywilno-Wojskowej). Warto zwrócić uwagę na kontrakcje podjęte w związku z tym przez stronę chińską. ChRL przyjęła regulacje poddające ściślejszej kontroli eksport metali ziem rzadkich, co uczyniono w odniesieniu do USA, zatem w odpowiedzi na działania amerykańskie podjęła się formalizacji swego reżimu sankcji/kontroli eksportu, który do tej pory miał w znacznej mierze charakter nieformalny³⁵. W kontekście tych wszystkich wydarzeń coraz bardziej uzasadnione wydaje się pytanie, czy w relacjach amerykańsko-chińskich mamy już do czynienia nie z sankcjami, ale wojną gospodarczą (ang. *economic warfare* wg klasyfikacji Pape’a³⁶). Wydaje się, że kroki podjęte przez stronę amerykańską mają na celu już nie tyle wymuszenie konkretnych ustępstw

³² Cheng Ting-Fang, Shunsuke Tabeta, „Tesla cars face more entry bans in China as ‘security concerns’ accelerate”, *Nikkei Asia*, 24 stycznia 2024 r., <https://asia.nikkei.com/Spotlight/Supply-Chain/Tesla-cars-face-more-entry-bans-in-China-as-security-concerns-accelerate> (dostęp: 27.02.2025).

³³ M.C. Horowitz, „What to know about the new U.S. AI diffusion policy and export controls”, Council on Foreign Relations, 13 stycznia 2025 r., https://www.cfr.org/blog/what-know-about-new-us-ai-diffusion-policy-and-export-controls?utm_source=pocket_shared (dostęp: 11.02.2025).

³⁴ G. Interesse, „US investment ban on China: What it means now that it’s in effect”, *China Briefing*, 15 stycznia 2025 r., https://www.china-briefing.com/news/us-investment-ban-on-china-what-it-means-now-that-its-in-effect?utm_source=pocket_shared (dostęp: 11.02.2025).

³⁵ G. Baskaran, M. Schwartz, „China imposes its most stringent critical minerals export restrictions yet amidst escalating U.S.-China tech war”, Center for Strategic and International Studies, 4 grudnia 2024 r., <https://www.csis.org/analysis/china-imposes-its-most-stringent-critical-minerals-export-restrictions-yet-amidst> (dostęp: 11.02.2025); Xing Jiaying, „Symbolic no more? China’s evolving policy tools against US Sanctions”, *The Diplomat*, 31 stycznia 2025 r., https://thediplomat.com/2025/01/symbolic-no-more-chinas-evolving-policy-tools-against-us-sanctions?utm_source=pocket_shared (dostęp: 11.02.2025).

³⁶ R.A. Pape, „Why economic sanctions do not work”, *International Security* 1997, t. 22, nr 2.

ze strony chińskiej, ile długofalowe osłabienie potencjału gospodarczego i technologicznego rywala.

Nakreślony powyżej kontekst stosunków amerykańsko-chińskich jest kluczowy dla zrozumienia stanu i ewolucji relacji ChRL z Federacją Rosyjską. Oba państwa konsekwentnie budują coraz bliższe (co nie oznacza, wbrew popularnej charakterystyce, nieograniczone) partnerstwo strategiczne. Było to wyraźnie widoczne przy okazji wizyty prezydenta Władimira Putina w Chinach w maju 2024 r. Po dwustronnym spotkaniu przywódcy obu państw wydali oświadczenie upamiętniające 75 lat nawiązania stosunków dyplomatycznych oraz kreślące podstawy dalszej współpracy³⁷. Dokument ten potwierdził, iż zasadniczym spoiwem chińsko-rosyjskiego partnerstwa jest sprzeciw wobec amerykańskiego hegemonizmu oraz dążenie do budowy świata wielobiegunowego. W swej całościowej wymowie oświadczenie można traktować jako dowód, iż oba państwa podzielają zbliżoną wizję ułożenia ładu międzynarodowego (w zasadzie odpowiadającą chińskiemu podejściu scharakteryzowanemu w pierwszej sekcji tego rozdziału). Wyraźnie zaznaczony jest sprzeciw wobec uniwersalistycznych idei liberalnych, promowanych przez Zachód w ramach „opartego na zasadach ładu międzynarodowego”. W zamian podkreśla się wartość poszanowania różnic cywilizacyjnych. Obaj przywódcy skrytykowali również stosowanie jednostronnych sankcji i ograniczeń w obrocie gospodarczym (co nie zaskakuje, skoro oba państwa są celem takich działań ze strony USA).

Biorąc pod uwagę szerszy kontekst relacji chińsko-rosyjskich, można stwierdzić, iż opierają się one na wielopoziomowej komplementarności: wizji ułożenia stosunków międzynarodowych, obaw (odnośnie do efektów oddziaływania USA i szerzej ładu międzynarodowego pod ich przywództwem), jak również obu gospodarek. Warto zwrócić uwagę na ten ostatni aspekt. Od czasu inwazji na Ukrainę w 2022 r. skala dwustronnego handlu między Rosją i Chinami gwałtownie wzrosła. Rosja stała się największym dostawcą ropy naftowej do Chin³⁸, a jednocześnie ChRL – kluczowym źródłem importu towarów przemysłowych, w tym strategicznych komponentów technologicznych podwójnego przeznaczenia. Jeżeli chcielibyśmy traktować ChRL i FR jako pewien blok gospodarczy, to w minionym roku jedynie utwierdził się podział ról w jego ramach, w którym Rosja jest głównie dostawcą surowców, a ChRL produktów przemysłowych i technologii. Na razie taki układ jest

³⁷ Na potrzeby tego rozdziału autor posłużył się tłumaczeniem chińskiego tekstu opublikowanego na stronie internetowej ChinaNews (<https://www.chinanews.com.cn/gn/2024/05-16/10217948.shtml>) na polski za pomocą narzędzia DeepL.

³⁸ Chen Aizhu, „China’s crude oil imports from top supplier Russia reach new high in 2024”, Reuters, 20 stycznia 2025 r., https://www.reuters.com/markets/commodities/chinas-crude-oil-imports-top-supplier-russia-reach-new-high-2024-2025-01-20/?utm_source=pocket_saves (dostęp: 11.02.2025).

korzystny dla obu stron. Szczególnie dla prowadzącej wojnę Rosji możliwość nieskrępowanego zaopatrywania się w Chinach w potrzebne produkty i komponenty jest wręcz nieoceniona.

Niemniej jednak nie sposób nie zauważyć, iż w tym układzie rola Rosji jest coraz bardziej zależna względem silniejszego partnera³⁹. Posługując się logiką teorii systemów-światów Immanuela Wallersteina, można by powiedzieć, iż Rosja utwierdza się w roli peryferii, dostarczających surowców i prostych produktów do chińskiego rdzenia, gdzie są one przetwarzane na produkty przemysłowe. Jest to jeden z aspektów wyzwań wewnętrznych stojących przed partnerstwem chińsko-rosyjskim. Jako kolejne można by wskazać ograniczenia skali i stopnia zaangażowania strony chińskiej we wsparcie Moskwy. Choć we wspólnym oświadczeniu znalazły się liczne zwroty o bliskości i zażyłości relacji, to jednak była w nim również mowa o tym, iż nie jest ono wymierzone w żadną stronę trzecią. Zwrot ten jest spójny z czynami strony chińskiej, które – choć obliczone na wspieranie rosyjskiego partnera – to jednak czujnie nie przekraczają granicy grożącej nadmierną konfrontacją z zachodnim reżimem sankcyjnym. Pewien brak równowagi w chińsko-rosyjskim partnerstwie może też zostać zilustrowany faktem, iż we wspólnym oświadczeniu strona rosyjska jednoznacznie i w pełni popiera stanowisko ChRL względem Tajwanu. Tymczasem w kwestii „kryzysu ukraińskiego” Chiny podkreślają swą neutralność.

Kolejnym zagadnieniem, relatywnie istotnym z punktu widzenia chińskiej polityki zagranicznej, a jednocześnie powiązaniem ze „strategicznym wielokątem” mocarstw, jest odnowienie sojuszu Rosji i Korei Północnej. Wizytę Władimira Putina w KRLD można określić jako bez mała przełomową dla relacji tych dwóch państw. Nowy traktat regulujący ich partnerstwo ma charakter w pełni sojuszniczy, wobec zobowiązania do wzajemnej pomocy wojskowej. Zostało ono zresztą niemal natychmiast skonsumowane przez wysłanie oddziałów północnokoreańskich na front wojny rosyjsko-ukraińskiej. Naturalnie zbliżenie Moskwy i Pjongjangu stanowi istotne przewartościowanie w ramach kolejnego trójkąta strategicznego: ChRL–FR–KRLD. To posunięcie Kim Dzong-una można odczytywać jako umiejętne wykorzystanie okazji do zmniejszenia zależności od dominującego do tej pory partnera chińskiego i zapewnienie sobie potrzebnego oraz istotnego wsparcia z nowego źródła. Można zakładać, iż w Pekinie taki obrót spraw nie jest postrzegany pozytywnie z uwagi na potencjalne osłabienie wpływu na KRLD. Nie da się również wykluczyć, iż poparcie FR może ośmielić Kim Dzong-una do kolejnych konfrontacyjnych posunięć na Półwyspie Koreańskim, co z wielu powodów może nie leżeć w interesie Chin. Taki rozwój wypadków prowadziłby bowiem do destabilizacji ich bliskiego

³⁹ L. Charouz, „Putin's China visit: As Moscow eyes Mars, Beijing wants beans”, *The Diplomat*, 21 maja 2024 r., <https://thediplomat.com/2024/05/putins-china-visit-as-moscow-eyes-mars-beijing-wants-beans> (dostęp: 12.02.2025).

sąsiedztwa, jak również dostarczył kolejnych argumentów na rzecz zacieśnienia współpracy Republiki Korei, Japonii i USA w dziedzinie bezpieczeństwa⁴⁰.

Nakreślona powyżej sytuacja w ramach trójkąta ChRL–Rosja–USA ma poważne przełożenie na relacje Chin z czwartym kluczowym aktorem globalnej rywalizacji mocarstw, tj. Unią Europejską. Naturalnie UE nie jest jednolitym aktorem międzynarodowych stosunków politycznych i militarnych, jednak w niezwykle istotnej dla współczesnej rywalizacji mocarstw sferze gospodarki jest niewątpliwie ważnym i bardziej spójnym aktorem. Na początku należy podkreślić, iż z punktu widzenia długofalowych celów i strategii polityki zagranicznej ChRL relacje z UE odgrywają dużą rolę. W obecnej sytuacji kluczowym interesem Chin jest niedopuszczenie do ugruntowania transatlantycznego bloku nieprzyjaznego ich polityce. Utrzymanie UE jako przynajmniej neutralnego aktora, otwartego na dalszą wymianę handlową i inwestycyjną z ChRL, ma znaczenie dla możliwości rozwojowych Chin.

Niemniej jednak z perspektywy Pekinu rok 2024 przyniósł negatywne zmiany w polityce UE i jej stosunku do ChRL. Wynika to z trzech wzajemnie się wspierających procesów. Po pierwsze, wpływu USA w ramach relacji transatlantycznych. Podejmując się strategicznej rywalizacji z Chinami, Waszyngton usilnie stara się przekonać swych europejskich sojuszników do wsparcia takiej polityki. Miarą sukcesu w tym zakresie może być np. deklaracja wieńcząca waszyngtoński szczyt NATO w 2024 r., w której uznano, iż „ChRL wciąż tworzy systemowe wyzwania dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego”⁴¹. Niewątpliwie sytuacja określana przez Jeremy’ego Shapira i Janę Puglierin jako „samowasalizacja” Europy względem USA⁴² ułatwia starania Waszyngtonu na rzecz uwspólnienia polityki wobec Chin. Błędem byłoby jednak zakładanie (jak chciałaby oficjalna narracja chińska czy rosyjska), iż przewartościowanie unijnej polityki wobec Chin jest jedynie przejawem podległości względem USA. Należy tu wziąć pod uwagę dwa kolejne czynniki. Jednym z nich jest właśnie bliskie partnerstwo Chin z państwem, które UE i NATO jednoznacznie określają mianem przeciwnika, tj. Rosją. Działania takie jak np. wspomniana chińsko-rosyjska deklaracja czy ożywiony handel produktami podwójnego zastosowania uprawdopodobniają w Europie amerykańską narrację o chińsko-rosyjskim bloku autokratycznym dążącym do rewizji „ładu międzynarodowego opartego na zasadach”. Patrząc jednak na wydarzenia 2024 r., można

⁴⁰ Feng Zhang, Bonny Lin, „China–North Korea evolving relations”, Center for Strategic and International Studies, 2024 r., <https://chinapower.csis.org/podcasts/china-north-korea-evolving-relations/> (dostęp: 27.02.2025).

⁴¹ *Washington Summit Declaration issued by NATO Heads of State and Government* (2024), 10-Jul.-2024, https://www.nato.int/cps/cn/natohq/official_texts_227678.htm (dostęp: 12.02.2025).

⁴² J. Shapiro, J. Puglierin, „The art of vassalization: How Russia’s war on Ukraine has transformed transatlantic relations”, War On The Rocks, 29 czerwca 2023 r., <https://warontherocks.com/2023/06/the-art-of-vassalization-how-russias-war-on-ukraine-has-transformed-transatlantic-relations/> (dostęp: 12.02.2025).

przyjąć, iż pogorszenie relacji chińsko-europejskich wynika z trzeciego czynnika, którym jest konkurencja gospodarcza. Europejscy liderzy polityczni i biznesowi zaczynają bowiem coraz bardziej podzielać obawy swych amerykańskich odpowiedników odnośnie do napływu chińskich produktów na własny rynek oraz perspektywy chińskiej dominacji w kluczowych „branżach przyszłości”, takich jak np. samochody elektryczne.

W opinii autora najistotniejszym wydarzeniem w relacjach UE–ChRL w 2024 r. było nałożenie przez Komisję Europejską (po wcześniejszej zgodzie Rady UE) nowych cel na chińskie samochody elektryczne⁴³. Krok ten poprzedziły długie prace analityczne, jak również burzliwa debata polityczna wewnątrz Wspólnoty. Nowe regulacje można by postrzegać jako kolejny z wielu przykładów sporów i negocjacji handlowych, jakich nie brakowało w dotychczasowej historii relacji unijno-chińskich. Niemniej jednak szerszy kontekst ekonomiczny i polityczny tej decyzji pozwala postawić wstępną hipotezę o jej potencjalnie przełomowym znaczeniu. Wynika to z trzech zasadniczych przesłanek. Po pierwsze, w dyskusji o ograniczeniu importu chińskich samochodów elektrycznych do UE (bo takie mają być w założeniu konsekwencje przyjętych cel) podnoszono nie tylko kwestię polepszenia warunków handlu zagranicznego, lecz także przedstawiano chiński import w tej kategorii jako zagrożenie dla przyszłej technologicznej konkurencyjności i samodzielności Europy. Tym samym można założyć, iż wprowadzając cła, UE podzieliła amerykańską ocenę o zagrożeniu chińską dominacją w kluczowych branżach technologicznych przyszłości i nieakceptowalności takiej sytuacji. Można zatem przyjąć, iż nowe regulacje nie są po prostu kolejnym środkiem protekcyjnym w jednym z wielu sporów handlowych UE z Chinami, ale strategicznym instrumentem ochrony pozycji Europy jako samodzielnego bieguna geoeconomicznego i technologicznego.

Po drugie, ku zaskoczeniu wielu obserwatorów nowe cła zostały przyjęte mimo głębokich podziałów politycznych wewnątrz UE w kwestii właściwej polityki wobec ChRL. Dyplomacja chińska intensywnie lobbowała swych europejskich partnerów w celu odrzucenia tego rozwiązania. Pewnym przejawem tego była również wizyta prezydenta Xi Jinpinga w Europie w maju 2024 r.⁴⁴ Do tej pory wiele wpływowych środowisk politycznych i gospodarczych w UE uważało utrzymanie dobrych relacji handlowych z Chinami za istotne i cenne dla własnego dobrobytu. Najciekawsza w tym kontekście była postawa Niemiec. Mimo toczącej się w RFN ożywionej debaty na temat potrzeby redefinicji polityki względem Chin (czego przejawem była np. mocno sformułowana strategia wobec Chin z 2023 r.) rząd Olafa Scholza oraz niemiecki

⁴³ „Definitive duties on BEV imports from China”, European Commission, 29 października 2024 r., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_5589 (dostęp: 12.02.2025).

⁴⁴ T. Leś et al., „Xi Jinping z wizytą w Europie”, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2024.

biznes intensywnie lobbowały zakulisowo za odrzuceniem pomysłu nowych cel⁴⁵. Fakt, iż Niemcom nie udało się zablokować cel, świadczy o przesunięciu punktu ciężkości europejskiej agendy politycznej w odniesieniu do relacji z Chinami. Dwa powyższe czynniki prowadzą do trzeciego spostrzeżenia, tzn. możliwości postrzegania nowych cel na chińskie samochody elektryczne jako ważnego elementu i symbolu postępu polityki „de-riskingu” w relacjach UE z ChRL. Od czasu przemówienia programowego przewodniczącej KE Ursuli von der Leyen z marca 2023 r. na ten temat⁴⁶ owa nieco niedoprecyzowana koncepcja zaczęła nabierać realnych kształtów i przekładać się na konkretne posunięcia. Kolejną odsłoną tego trendu był ogłoszony przez KE na początku 2025 r. mechanizm przeglądu i kontroli inwestycji zagranicznych UE w ChRL w dziedzinie zaawansowanych technologii (a zatem podobny w założeniach do przyjętego w USA)⁴⁷.

Wszystkie te wydarzenia mogą stanowić podstawę oceny, iż w 2024 r. polityka UE wobec Chin (zarówno w sferze dyskursu, jak i praktyki) ewoluowała w stronę większego dystansu wobec Pekinu i zbliżenia ze stanowiskiem amerykańskim. Z punktu widzenia polityki zagranicznej ChRL jest to okoliczność bardzo niekorzystna. Warto odnotować, iż mimo czynnego zaangażowania chińskiej dyplomacji (i to na najwyższym szczeblu) na razie Pekinowi nie udało się skutecznie wpłynąć na odwrócenie lub spowolnienie tej tendencji. Naturalnie nie mamy jeszcze do czynienia z jednoznacznym odwróceniem się UE od Chin. Między państwami członkowskimi (oraz wewnątrz nich) nadal istnieją ważne różnice zdań odnośnie do właściwej polityki względem ChRL. Niemniej kierunek zmian jest dość wyraźnie negatywny z punktu widzenia celów i strategii ChRL.

W kontekście nakreślonego powyżej złożonego układu rywalizacji i współpracy mocarstw należy rozpatrywać widoczną, choć jeszcze nie w pełni dokonaną tendencję do nowego podziału dwublokowego w relacjach międzynarodowych. W tym miejscu warto poświęcić nieco miejsca refleksji nad zaproponowaną przez ekspertów amerykańskich koncepcją „osi wstrząsów” (ang. *axis of upheaval*). Pojęcie to po raz pierwszy pojawiło się w artykule Andrei Kendall-Taylor i Richarda Fontaine’a dla *Foreign Affairs*⁴⁸ i od tego

⁴⁵ N. Barkin, „Watching China in Europe – October 2024”, German Marshall Fund of the United States, 2024.

⁴⁶ *Speech by the President on EU-China relations to the Mercator Institute for China Studies and the European Policy Centre*, European Commission, 30 marca 2023 r., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_23_2063 (dostęp: 12.02.2025).

⁴⁷ „The UE is worried about sensitive exports to competitors and foes”, *The Economist*, 30 stycznia 2025 r., <https://www.economist.com/europe/2025/01/30/the-eu-is-worried-about-sensitive-exports-to-competitors-and-foes> (dostęp: 27.02.2025).

⁴⁸ A. Kendall-Taylor, R. Fontaine, „The axis of upheaval: How America’s adversaries are uniting to overturn the global order”, *Foreign Affairs*, 23 kwietnia 2024 r., <https://www.foreignaffairs.com/china/axis-upheaval-russia-iran-north-korea-taylor-fontaine> (dostęp: 27.02.2025).

czasu zyskało zauważalną popularność medialną i analityczną⁴⁹. Używa się go do opisanía relacji współpracy między ChRL, Rosją, Iranem i Koreą Północną. Podkreśla się, iż wszystkie te państwa łączy rewizjonistyczne stanowisko względem liberalnego ładu międzynarodowego opartego na zasadach, a przede wszystkim amerykańskiej dominacji w jego ramach. Zwłaszcza w kontekście wojny rosyjsko-ukraińskiej zauważalne jest pewne zbliżenie stanowisk i współpraca tych państw. Stąd w optyce amerykańskiej mogą one stanowić nową „oś” czy koalicję antyhegemoniczną (antyamerykańską). Czy jednak ta diagnoza jest w pełni trafna z naukowego punktu widzenia?

Niewątpliwie dla USA koncepcja „osi” ma dużą użyteczność polityczną i analityczną. Popularyzacja takiej narracji ułatwia bowiem konsolidację przeciwniej koalicji Zachodu, obejmującej amerykańskich sojuszników z Europy i Indo-Pacyfiku wokół poczucia wspólnego zagrożenia i ścisłego powiązania problemów bezpieczeństwa obu regionów. Niewątpliwie również, z punktu widzenia amerykańskiego planowania strategicznego, traktowanie polityki wobec Chin, Rosji, KRLD i Iranu jako ściśle ze sobą powiązanej ma głębokie uzasadnienie. Otwarta pozostaje kwestia, czy na płaszczyźnie nauki o stosunkach międzynarodowych faktycznie możemy mówić o nowej „osi”. Niezaprzeczalny jest fakt, iż wszystkie cztery wymienione państwa dzielają w ogólnym zarysie niezadowolenie z dotychczasowego kształtu pozimnowojennego ładu międzynarodowego i dążenie do jego rewizji. Nie ulega wątpliwości, iż w warunkach wojny rosyjsko-ukraińskiej doszło do zacieśnienia bliskiego partnerstwa strategicznego Rosji z Iranem i KRLD (w tym ostatnim przypadku otwartego sojuszu). Najciekawsza i najbardziej dyskusyjna w tym układzie zdaje się pozycja ChRL. Choć niewątpliwie jej relacje z pozostałą trójką są pozytywne i nie brakuje w nich elementów bliskiej współpracy, to jednak nie można powiedzieć, iż Pekin bezwarunkowo i jednoznacznie popiera działania pozostałych państw. Pewną tego ilustracją może być decyzja chińskich podmiotów gospodarczych (np. operatora portów Shandong Port Group) o nieprzyjmowaniu dostaw ropy irańskiej dostarczanych przez statki tzw. floty cieni po objęciu ich dodatkowymi amerykańskimi sankcjami⁵⁰. Jest to kolejny sygnał świadczący o tym, iż mimo wspólnoty interesów wsparcie Pekinu dla pozostałych członków „osi” ma wyraźne granice. Warto w tym miejscu postawić pytanie, czy jeśli nawet diagnoza o zaistnieniu „osi” jest przedwczesna, nie stanie się ona samospełniającą się przepowiednią. Trendy

⁴⁹ „A new ‘quartet of chaos’ threatens America”, *The Economist*, 22 września 2024 r., <https://www.economist.com/international/2024/09/22/a-new-quartet-of-chaos-threatens-america>; P. Zelikow, „Confronting another axis? History, humility, and wishful thinking”, *Texas National Security Review* 2024, t. 7, nr 3, <https://doi.org/10.26153/tsw/54040> (dostęp: 27.02.2025).

⁵⁰ „Iran is vulnerable to a Trumpian all-out economic assault”, *The Economist*, 13 stycznia 2025 r., <https://www.economist.com/finance-and-economics/2025/01/13/iran-is-vulnerable-to-a-trumpian-all-out-economic-assault> (dostęp: 27.02.2025).

w relacjach Chin z USA, Rosją, i UE nakreślone powyżej wykazują bowiem cechy nakręcającej się spirali dwublokowej podejrzliwości i konfrontacji.

* * *

Przedstawiona powyżej, siłą rzeczy selektywna analiza relacji ChRL z kluczowymi aktorami sceny międzynarodowej potwierdza, iż rok 2024 nie przyniósł zasadniczego (a przynajmniej łatwego do uchwycenia z bieżącej perspektywy) przełomu w polityce zagranicznej tego państwa. Wydarzenia i procesy układały się raczej w kontynuację trendów widocznych już w poprzednich latach. Należy do nich zaliczyć otwartą i coraz bardziej asertywną promocję przez władze chińskie własnej wizji ładu międzynarodowego (w wielu punktach jednoznacznie konkurencyjną dla liberalnego ładu międzynarodowego pod przywództwem Zachodu). Nadal kluczowym zagadnieniem międzynarodowym z punktu widzenia Pekinu pozostaje strategiczna rywalizacja z USA, której „głównym frontem” jest obecnie kontrola dostępu do zaawansowanych technologii. W 2024 r. można również było zaobserwować utrwalanie się nowego podziału dwublokowego w polityce międzynarodowej, czego przejawem było m.in. dalsze bliskie partnerstwo chińsko-rosyjskie czy napięcia w relacjach ChRL–UE. Próbuąc wpisać wydarzenia tego roku w długofalową perspektywę ewolucji relacji Chin ze światem zewnętrznym, można postawić tezę, iż najistotniejszym wydarzeniem może się okazać decyzja UE o nałożeniu ceł na chińskie samochody elektryczne. Z powodów, które zostały szczegółowo scharakteryzowane wyżej, może to być wskaźnik trwalszego zwrotu w stosunku Wspólnoty do Chin. Mogłoby to oznaczać jeszcze głębsze osadzenie państw UE w obozie amerykańskim (także względem Chin) i stanowiłoby wielce niekorzystną okoliczność z perspektywy długofalowej strategii ChRL.

PRC's foreign affairs in 2024 and a “strategic polygon” of the superpowers' cooperation and rivalry

The paper provides a selective review and analysis of events and processes shaping the foreign policy of People's Republic of China in the year 2024. It focuses on two areas in which Chinese policy has the greatest impact on the international order. First, it summarizes the vision of international order as outlined in speeches and statements of high level party and state officials throughout 2024. Second, it analyzes multifaceted relations of rivalry and cooperation between great powers (US, PRC, Russia, and EU) and their effects for small and middle powers.

Keywords: PRC, great power rivalry, international order, foreign policy

Słowa kluczowe: ChRL, rywalizacja mocarstw, ład międzynarodowy, polityka zagraniczna